

Ivan Sergejev
Majandus- ja
Kommunikatsiooniministeerium
info@mkm.ee

Teie 27.01.2025

nr 13-3/165-2

Meie 19.02.2025

nr 3-12/92-2

Edastame Kultuuriministeeriumi ja Muinsuskaitseameti vastused Teie 27. jaanuaril saadetud küsimustele.

Küsimus 1. Kas taotluses kirjeldatud tuumaelektrijaama asukoha valiku või toimimise vastu esineb suur riiklik või rahvusvaheline huvi? Juhul, kui kirjeldatud huvi on Teie hinnangul tuvastatav, siis palun põhjendage, milles selline huvi seisneb ning selgitage, millistes riiklikes strateegiadokumentides on huvi väljendatud.

Madala küla – teadaolev arheoloogiapärand puudub, kuid meres asub laevavrakke (vt ka vastus nr 4). Asukoht on Kunda sadama läheduses, kus asub ehitismälestis Kunda tuletorn (reg-nr 15700). Siiski suurt riiklikku või rahvusvahelist huvi ei esine.

Malla küla – teadaolev arheoloogiapärand puudub, kuid meres asub laevavrakke (vt ka vastus nr 4). Lisaks jäävad lähedusse Malla mõisa mälestised ja nende kaitsevööndid. Siin hakkab kavandatav tuumarajatis oluliselt mõjutama väljakujunenud ajaloolist keskkonda ja ei toeta mälestiste säilimist. On olemas suur riiklik huvi nende objektide ja neid toetava keskkonna säilimise vastu:

- Malla mõisa kompleks – peahoone reg-nr 16010, park reg-nr 16011, ait reg-nr 16012, kaev reg-nr 16013, teenijatemaja reg-nr 16014, kuur reg-nr 16015, kelder 1 reg-nr 16016, kelder 2 reg-nr 16017, tõllakuur reg-nr 16018, tall reg-nr 16019, meierei reg-nr 16020, valitsejamaja reg-nr 16021, kelder 3 reg-nr 16022, rehi reg-nr 16023, kuivati reg-nr 16024, tuuleveski reg-nr 16025, karjakastell reg-nr 16026, riistakuur reg-nr 16027, piirdemüürid reg-nr 16028.

Letipea küla – teadaolev arheoloogiapärand, sh veealune, ja puutumus ehitismälestistega puudub. Suurt riiklikku või rahvusvahelist huvi ei esine.

Moldova küla – teadaolev arheoloogiapärand, sh veealune, puudu. Lähimad mälestised kuuluvad Aa mõisa kompleksi ning on suur riiklik huvi nende ja neid toetava keskkonna säilimise vastu:

- Aa mõisa kompleks – peahoone reg-nr 13929, park reg-nr 13930, kabel reg-nr 13931, kasvuhoone 1 reg-nr 13932, kasvuhoone 2 reg-nr 13933, moonakamaja 1 reg-nr 13934, viinavabriku vare reg-nr 13935, moonakamaja 2 reg-nr 13936, kuivati reg-nr 13937, karjalaudad reg-nr 13938, tuuleveski reg-nr 13939.

Aa küla rand – teadaolev arheoloogiapärand, sh veealune, puudub, kuid jääb ehitismälestiste Aa mõisa park, 18.-20. saj (reg-nr 13930) ja Saka mõisa park, 19. saj (reg-nr 13904) vahele ning vahetusse lähedusse.

Mõlema pargi koosseisu kuulub ka ranna suunas kulgev tee, mis ulatuks peaaegu kavandatava jaama territooriumini. Mõlema mõisa kompleksis on lisaks pargile veel rohkelt riiklikuks kultuurimälestiseks tunnistatud objekte. Siin hakkab kavandatav tuumarajatis oluliselt mõjutama väljakujunenud ajaloolist keskkonda ja ei toeta mälestiste säilimist. On suur riiklik huvi nende ja neid toetava keskkonna säilimise vastu:

- Saka mõisa kompleks – peahoone reg-nr 13903, park reg-nr 13904, valitsejamaja reg-nr 13905, ait-kuivati reg-nr 13906, meierei reg-nr 13907, karjakastell reg-nr 13908, küün reg-nr 13909, möldrimaja reg-nr 13910, tuuleveski reg-nr 13911;
- Aa mõisa kompleks – peahoone reg-nr 13929, park reg-nr 13930, kabel reg-nr 13931, kasvuhoone 1 reg-nr 13932, kasvuhoone 2 reg-nr 13933, moonakamaja 1 reg-nr 13934, viinavabriku vare reg-nr 13935, moonakamaja 2 reg-nr 13936, kuivati reg-nr 13937, karjalaudad reg-nr 13938, tuuleveski reg-nr 13939.

Aa küla mets – teadaolev arheoloogiapäränd, sh jahutusveekanali merre suubumise kohal veealune päränd, planeeritava asukoha alal puudub. Samas on piirkonnas tulnud välja arvukalt arheoloogilisi leide, millest osa on leitud ka jahutusvee koridori alalt. Täpsemalt on piirkonna leide kajastatud Greta-Krislin Lutteri bakalaureusetöös „Detektorileiud arheoloogilise allikaliigina Aa küla ja selle ümbruse näitel“. Seni teadaoleva materjali põhjal arheoloogiapärändi vaates suur riiklik ja rahvusvaheline huvi puudub. Siiski, jahutusvee koridori vahetus läheduses ja osalt selle alal paiknevad Saka mõisa hoonekompleksi kuuluvad riiklikuks kultuurimälestiseks tunnistatud objektid, mille säilimise (sh neid ümbritseva ajalooliselt väljakujunenud keskkonna) osas on suur riiklik huvi:

- Saka mõisa peahoone reg-nr 13903, park reg-nr 13904, valitsejamaja reg-nr 13905, ait-kuivati reg-nr 13906, meierei reg-nr 13907, karjakastell reg-nr 13908, küün reg-nr 13909, möldrimaja reg-nr 13910, tuuleveski reg-nr 13911.

Soovitame planeeringu protsessis teha mälestiste omanikega tihedat koostööd. Muinsuskaitseamet saab küll anda siduvaid tingimusi mälestiste ja nende kaitsevööndite alal aga sageli moodustab see üksnes väikese osa mälestistega seotud ümbritsevast keskkonnast. Iseäranis, kui tegemist on maa-alaliselt suurte kompleksidega, nagu käesoleval juhul. Seega tuleb pidada väga oluliseks, et ümbruskonnas toimuvad muutused põhjalikult läbi analüüsitakse, sealhulgas tuleb tähelepanu pöörata omaniku põhiõigustele, võimalike ärihuvide edasisele realiseerimisele jms – Aa mõisa hoonetes tegutseb hooldekodu ning Saka mõisas hotell ja spa. Sotsiaalmajanduslike mõjude uuring on küll tehtud, kuid planeeringu mõju mälestiste omanike ärihuvidele seal ei käsitletud.

Küsimus 2. Kas taotluses esitatud planeeringuala on asjakohane kavandatava tuumaelektrijaama ehitamiseks ja käitamiseks vajaliku taristu planeerimiseks? Kui leiate, et planeeringuala peaks olema taotluses näidatust erinev, siis palun põhjendage enda arvamust ja esitage joonis(ed) sobiva planeeringuala piiriga.

Arheoloogiapärändi seisukohast on kõik esitatud planeeringualad asjakohased. Samas, arvestades piirkonna üldist arheoloogiapärändirohkust ja võimalust, et maapõues peitub veel arheoloogilisi leide, on arheoloogiapärändi kaitse seisukohast kõige ebasoovitavam ala „Aa küla mets“, sest potentsiaal seni avastamata arheoloogiapärändit avastada ning kahjustada on pakutud aladest suurim just seal.

Veealuse kultuuripärändi aspektist otsesid piiranguid ei ole, kuid rannaäärsete asukohavariantide puhul tuleb arvestada allveearheoloogiliste uuringute ning võimalike leidude dokumenteerimise ja teisaldamisega (vt ka vastus nr 4).

Ehituspärändi seisukohast on asjakohased Madala ja Letipea külla kavandatavad planeeringualad. Teistel juhtudel muudab tuumaelektrijaam olemasolevat ja mälestisi toetavat keskkonda ning

maastiku oluliselt. Jaama rajamise tulemusena väheneks mälestisi ümbritseva maastiku ja mälestiste edasist kasutamist või kasutusse võtmist toetava ruumi kvaliteet märkimisväärselt. Kuna ehitismälestiste säilimise peamisi tagatisi on nende kasutamine, on ümbritseva keskkonna kvaliteeti alandav mõju äärmiselt suureks riskiks kultuuripärandi säilimisele.

Küsimus 3. Kas esineb asjaolusid, millele tuginedes on ilmne, et taotluse alusel agatatava planeeringu elluviimine ei ole tulevikus võimalik? Juhul, kui Teile on ilmne, et planeeringuga kavandatava elluviimine ei ole tulevikus võimalik, siis palun põhjendage enda seisukohta. Kui Teie valitsemisalast lähtuvalt on planeeringu algatamata jätmiseks muu ülekaalukal avalikul huvil põhinev põhjus või muu seaduses nimetatud põhjus, siis palun selgitage enda seisukohta.

Arheoloogiapärandi, sh veealuse pärandi, seisukohast on kõik pakutud asukohavalikud võimalikud.

Ehituspärandi seisukohast on asjakohased Madala ja Letipea külla kavandatavad planeeringualad. Teistel juhtudel muudab tuumaelektrijaam olemasolevat ja mälestisi toetavat keskkonda ning maastiku oluliselt. Jaama rajamise tulemusena väheneks mälestisi ümbritseva maastiku ja mälestiste edasist kasutamist või kasutusse võtmist toetava ruumi kvaliteet märkimisväärselt. Kuna ehitismälestiste säilimise peamisi tagatisi on nende kasutamine, on ümbritseva keskkonna kvaliteeti alandav mõju äärmiselt suureks riskiks kultuuripärandi säilimisele.

Küsimus 4. Juhul, kui Vabariigi Valitsus otsustab riigi eriplaneeringu koostamise ja KSH algatada, siis: 1) millised uuringud on vajalikud planeeringu koostamiseks ja KSH läbiviimiseks? Palun põhjendage iga uuringu eesmärki, vajalikkust, kestust ja andke uuringu orienteeruv maksumus; 2) millised on Teie ettepanekud keskkonnaseireks, mis võiks vajalikud olla juba enne planeerimistegevuse algatamist (nt täiendavate algandmete kogumine, vms). Palun selgitage seire eesmärki ja vajalikkust; 3) millised keskkonnalaod on vajalikud uuringute tegemiseks?

Visuaalne mõju väärtuslikele maastikele ja mälestistele

Keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) aruande koostamisel tuleb arvestada, et keskkonnamõjuks pole vaid mõju looduskeskkonnale, vaid ka keskkonna kaudu avalduv mõju kultuuripärandile, maastikule, inimese tervisele ning sotsiaalsetele vajadustele ja varale. Põhiseaduse kohaselt on Eesti riigi eesmärk ja ülesanne tagada rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade. Kultuuripärand on meie kultuuri ja identiteedi oluline osa, millest moodustuvad mälumaastikud toovad füüsiliselt nähtavale ajaloo kihistused. Tuleb rõhutada, et kultuuripärand on taastumatu ressurss ning hävinud ja rikutud kultuuripärandit ei ole kunagi võimalik taastada. Eesti väiksusest hoolimata on mälumaastikud piirkonniti erinevad, mis annab kohalikule omavalitsusele võimaluse piirkondade arengu suunamisel ning konkurentsieeliste loomisel sellega arvestada ja selle kaudu eristuda. Kultuuripärandi väärtustamine, arendamine ja säilitamine on ühtaegu ühiskonna ühine kohustus ja võimalus. KSH aruandes tuleb analüüsida visuaalset mõju mälestistele arvestades, et visuaalne mõju väärtuslikule keskkonnale oleks minimaalne.

Arheoloogia

Kavandatavate töödega kaasneb potentsiaalne mõju ka seni avastamata või lokaliseerimata arheoloogilisele kultuuripärandile. Teadaoleva arheoloogiapärandi kaardistus näitab uurimise hetkeseisu, kuid igal aastal tuleb päevavalgele uusi muistiseid, millest ei ole arhiivimaterjalides märkigi. Selleks, et seda mõju adekvaatselt hinnata, tuleb KSH käigus läbi viia arheoloogiline arhiiviuuring ja leire (so arheoloogiline maastikuseire) – planeeringuala kohta käivate arhiividokumentide (vanad kaardid, leiuteated, otsinguaruanded jt) ülevaatamine ja vajadusel kohapealne kontroll. Arhiiviuuringu ja leire eesmärk on hinnata asukohavalikute mõju

arheoloogiapärandile ning kui mõne planeeritud asukoha alal ilmneb seni veel avastamata arheoloogiapärandit, on võimalik tuumaelektrijaama asukoha kindlaksmääramisel arvestada täiendavalt arheoloogilisele uuringule kuuluva ressursiga.

Kui avastus tehakse alles ehitustööde käigus, tekitab see ootamatuid viivitusi ja ka ressursikulu ehitustöödel, sest muinsuskaitseaduse (§ 31 lg 1; MuKS) järgi tuleb mistahes paigas arheoloogilise kultuurikihi või ajalooliste ehituskonstruksioonide avastamisel tööd peatada, säilitada koht muutmata kujul ning viivitamata teavitama avastusest Muinsuskaitseametit. Seetõttu on eelistatud alale jäävaid kultuuriväärtusi põhjalikult hinnata juba KSH käigus. Nii on võimalik teha otsus päranditeadlikult ja -säästlikult.

Uuringute maksumus sõltub läbi vaadatava ala suuruselt ja viiakse läbi eraettevõtjate poolt ning seda planeerimise praeguses faasis ega Muinsuskaitseameti poolt hinnata ei ole võimalik.

Veealune kultuuripärand

Madala küla ja Malla küla asukohavariantide puhul tuleb arvestada kahe puidust laevavrakiga, mida suure tõenäosusega ei ole võimalik säilitada *in situ*. Mõlemad vrakid on ajaloolised purjekate jäänused, mis on üle 100 aasta vanad.

Eesti on liitunud UNESCO 2001. aasta veealuse kultuuripärandi kaitse konventsiooniga. Selle kohaselt on veealune kultuuripärand kõik inimese olemasolu kultuurilised, ajaloolised või arheoloogilised jäljed, mis on vähemalt 100 aastat olnud osaliselt või täielikult, ajutiselt või pidevalt vee all, näiteks muistised, rajatised, hooned, esemed ja inimsäilmed ning õhu- ja muud sõidukid või nende osad, nende last või muu sisu koos arheoloogilise ja loodusliku ümbrusega. Konventsiooniga liitumisel võttis Eesti endale kohustuse rakendada meetmeid, mis on vajalikud veealuse kultuuripärandi kaitseks ja säilitamiseks kasutades selleks parimaid olemasolevaid vahendeid. Ehkki konventsiooni artikkel 2 lõike 5 järgi loetakse esimeseks valikuks enne mistahes veealusele kultuuripärandile suunatud tegevuse lubamist või alustamist veealuse kultuuripärandi säilitamist *in situ*. Samas suure riikliku huvi korral on põhjendatud erandi tegemine, kui vrakid uuritakse, dokumenteeritakse ja säilitatakse.

Seega nende vrakkide puhul tuleb teha allveearheoloogilised uuringud (sh väljakaevamised ja teisaldada vrakid mereala planeeringus määratud säilitusalale meres). Samade vrakkide säilitamise analüüs *in situ* on praegu aktuaalne ka Kunda sadama laienduse kavandamise käigus.

Allveearheoloogilist uuringut võib läbi viia ettevõtte, kus töötab vastava ala pädevustunnistusega isik ning kes on esitanud muinsuskaitse valdkonnas tegutsemise kohta majandustegevusteate (vastavalt MuKS § 68-69). Enne uuringu läbiviimist peab pädev isik esitama Muinsuskaitseametile uuringukava ja uuringuteatise, pärast uuringu läbiviimist uuringuaruande (MuKS § 46-48). Maksumust on keeruline hinnata, kuid see võib jääda u 500 000 eur suurusjärku.

Letipea küla, Aa küla mets, Aa küla rand ja Moldova küla asukohtades info veealuse kultuuripärandi kohta küll puudub, kuid olenevalt planeeritavatest tegevustest ja kui kaugemale merre need ulatuvad, tuleb tõenäoliselt teha nendel aladel allveearheoloogiline uuring (MuKS § 32). Seni avastamata või uurimata veealuse kultuuripärandi väljaselgitamine planeeringualal on oluline asjaolu ning ühtlasi vajalik pikaajalise tegevuse läbiviimisel merepõhjas tagamaks olemasoleva, kuid hetkel teadmata veealuse kultuuripärandi säilimine.

Uuring koosneb sonariuuringust ja tuvastatud võimaliku kultuuriväärtusega leidude dokumenteerimisest. Kui veealust kultuuripärandit ei ole võimalik säilitada *in situ*, tuleb arvestada ka allveearheoloogiliste väljakaevamiste ja teisaldamistöödega säilitusalale.

Sonariuuringu maksumus oleneb ala suuruselt ja sügavusest ning võib jääda kuni u 50 000 eur suurusjärku. Tööde edasine maksumus sõltub tuvastatud leidude hulgast.

Küsimus 5. Kui leiate, et taotluse kohase riigi eriplaneeringu koostamise ja KSH saab algatada ainult teatud tingimustel, siis palun iga seavat tingimust põhjendada. Samuti palun markeerige kõik riskid, mida planeeringu ja KSH algatamine Teie pädevusest lähtudes võib kaasa tuua.

Planeeringu ja KSH algatamine toob kaasa väikese või mõõduka riski seni avastamata arheoloogiapärandile, sest mõnele asukohavaliikule (eeskätt Aa küla metsa asukohavariandil) võib jääda tuumaelektrijaama ja sellega seotud rajatiste ehituse alale ka arheoloogiapärandit, millele seni ei ole satutud. Riski saab maandada põhjaliku ja mitmekülgse kultuuripärandi käsitlusega KSH raames, mis hõlmab lisaks ehituspärandile ja väärtuslikele maastikele ka arheoloogiapärandit.

KSH uuringu raames avastatud arheoloogiapärand on võimalik jätta ehitusalalt välja, samuti saab avastatud kultuurikihi või arheoloogilised leiud pinnasest eemaldada arheoloogilise uuringu (MuKS § 46) raames. Peamine risk arheoloogiapärandile on seotud sellega, kas see saab võimalikul ehitusalal õigeaegselt avastatud ja, sealt edasi, kas see jääb tuumaelektrijaamale ette või mitte. Kui avastatud arheoloogiapärand on ehituse või muude kaeve- ja pinnasetööde alal, tuleb see korrektselt arheoloogiliselt uurida. Seega, teine risk ongi seotud sellega, kas uuring saab teostatud õigel ajal ja õiges mahus, et seda ei peaks tegema kiirustades ehituse ajal.

Veealuse kultuuripärandi osas on riskiks, millega tuleb, et vanemad laevavrakid võivad olla mattunud liiva alla (sh paikneda aladel, mis praegu on pigem maismaa) ja nende olemasolu selgub alles ehituse käigus. Arvestada tuleb, et selliste leidudega kaasnevad arheoloogilised uuringud, mis võivad kesta paar kuud, olenevalt asukohast ja tingimustest.

Ehituspärandi kontekstis tuleb lisaks hoonetele arvestada ka neid ümbritsevat keskkonda, mis toetab mälestiste säilimist ning võimaldab neid mõista neile omases, ajalooliselt väljakujunenud ümbruses. See keskkond hõlmab loodust ja kultuurmaastikke aga ka vaateid mälestistele ja mälestistelt ning KSH analüüsi käigus tuleb seega kaardistada ehitustegevuse ja jaama toimimise võimalikud mõjud kogu keskkonnale, kõige laiemas mõttes. Kavandatav lahendus peab arvestama ka selle kultuuripärandiga, mis ei jää otseselt planeeringualale ning mõjutama/muutma ajaloolist mälestistele omast maastiku ja keskkonda minimaalselt.

Küsimus 6. Kui MKM-le taotleja poolt esitatud taotluse sisu ei ole teie hinnangul piisav taotluse nõuete- ja asjakohasuse hindamiseks, siis palun andke teada asjaoludest, millega taotlust teie hinnangul täiendada tuleb. Põhjendage lisainfo küsimise vajadust.

Praeguses planeeringuetapis ei ole vajadust lisainfo järele. Edaspidi soovime kindlasti olla protsessi kaasatud.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Märt Volmer

ministeeriumi nõunik kultuuriväärtuste asekancleri ülesannetes

Mihkel Kaevats 628 2259

Mihkel.Kaevats@kul.ee